

Səfər ALISARLI

Əvvəli ötən sayımızda

Bələ mənzərəni ilk dəfə seyr edən İlqar fikirləşdi ki, Kübra ilə dil tapıb məhribanlıqla bu həyətdə yaşamaq üçün yəqin ki, polis kimi artistlik eləmək lazımdır. Gələcəkdə, tanışlıqları daha da dərinləşəndə bunu eləyib-ələyib bilməyəcəyini yəqinləşdirəndə çətinlik çoxan İlqar indi bu mənasız işə özünün necə həvəssiz olduğunu hiss elədi. Fikirləşdi ki, diqqətini və bacarığını toplayıb peşə birləşmələrini artırmaq və tezliklə müstəqil işə keçməyi düşünməyə başlamışdı. Bu işə daha vacibdir. Amma məsələ bununla da bitirdi. İlqar müstəqil işə keçməyə başlayanda, onun istehsalat fəaliyyətinin tam yarısı ev şəraitində - hesablamalarda və çertyoj taxtasının arxasında keçəcəkdi. Buna işə, deyəsən, nə otağın, nə də Kübranın kirayəninə üçün ayırdığı hövsələnin həcmi imkan verirdi. İlqar hesabladı ki, işə başlamaq üçün əlində yalnız Qurbanovun köhnə dostu etmədi, başlamamaq üçün işə bu etimaddan qat-qat kəsərli səbəblər var.

Dağ başındakı evi şəhərdən köhnə daş kərxaşını və maşın-maşını kintini zibil tökülmüş çöllük ayırdı. Evdən yaxındakı mikroyonun arxasında dayanacağına gedən çiyən kvartanın uca sahilləri və daşlaşmış bu zir-zibil komallarının arası ilə o qədər dolana-dolana gedirdi, elə bil onu qəsdən belə fırladıb doladırmışdılar ki, yeni mikroyon tikənler və onlardan da öncə plan çəkən topoqraflar dağı üç tərəfdən sarmış gəcəqoçullara doğru səhəri genişləndirməyə gələndə yolu tapa bilməsindir. Çöllükdə sərsəri adəmət dəim öz-özünə gəzməkdə olan meh seyrək tikan kollarını və otları oynadı, təpəlinin arxasından bura bismiş çörək, bəzən də ütülən heyvan baş-ayağının iyini götürərək məkəna qlobal dəyişiklik təvsişi yayırdı.

İlqar 4-cü platformanın başına vaxtından əvvəl gəldi və İbrahimə uzaqdan görüb tanıdı. Qəbul edilmiş qatarın sonuncu vagonu da onu ötür keçdiyindən İbrahimin həndəvərində cəmi əlli metr o yanda baş verən bəbasından, vur-culardan əsər-olamət yox idi. İbrahim uca sahildən suyaullanmağa hazırlaşan tənha üzgüçü kimi platformanın başında o qədər ciddi görkəmdə dayanmışdı ki, bir anlığa İlqar bu adamın möhürünü gözlədiyə görə burada durduğuna şübhə elədi.

Hər ikisi qatarlardan platformalara tökülmüş sormişinlərini, onları qarşılayanları, haray-höşürü özünə yol təmizləyən arabacıların axını arasından keçib gəlmişdi. Yalnız bu iki nəfərin vağzalı hər gün təkrarlanan qələbəliyini ortası ilə uzun perronun başından girsə o biri başına qədər getməsi, ümumiyyətlə, həmin səhər

orada olması vağzalı mövzu və monasına uyğun gəlirdi. Və onları vağzal ağuşunda qaçışın münəvver adının hər birinə, o cümlədən səfəri başa vurmış yorğun vagon bələdçilərinə, hətta polislərə belə göstərib niyə burda olduqlarını soruşan olsaydı, doğru cavabın tapılmaq ehtimalı sıfırdan yuxarı qalxmazdı. Hər halda maraqlı idi işə gələn yeni layihəyə demiryolundan başlaması. Əlindəki köhnə çantayı İlqara verib belə izah elədi:

- Biz buradan iyirmi-otuz dona kastil yığılmalıyıq. - İbrahim qısaca deyərək siri açdı. - Nöqtə kimi yerə vurmaq üçün.

Hər şey aydındı. Rəhmətliyin oğlu, bunu dünən desəydin nolacaydı, mıxlar çıxıb qaçmayacağıdı ki?! Asfalt üzərində belə nöqtələrin məsələsini adətən yerə mısmaqla çalmağa da həll edirlər. Ya da elə mısmaqla: baltanın ağzı ilə iki dəfə yüngülcə vurmaqla plyus işarəsini asfalt həkk eləyib tan ortasını koordinat nöqtəsi sayırlar. Bunu İlqar hələ texnikum dövlərindən bildirdi.

İbrahim izah elədi ki, onun əlli illik təcrübəsində səhər planlaşdırılması üçün kastil ən etibarlı və ən sınaqmış vasitədir, çünki xaç işarəsini külək, ya da hər səhər küçüləri süpürən arvadlar toz-torpaqla doldurub yox eləyib bilirlər. Yox eləməyə də, lazımı anda onları dərhal tapmaq çətinləşir. Həmin nöqtələrin işə öz yerlərində sağ-salamat ən azı iki-üç ay durması İbrahimə vacib lazımdır.

Demiryolunun vağzala giren çoxsaylı sərəlləndə kastil-zad yoxuydu. Qatrarlı şpalların arasında nə desən vanydı, hətta səhər Kübranın həyətdə bura saldığı prezervativlərin oslini də söhdə görmək mümkündürdü, amma kastil gözə deyirdi. İbrahim əlli illi buradan kastil yığırdı, kastil qalardı?! Yolçəkənlər bilsəydilər ki, onların rəlişəri şpala mıxlıqları bu demirlər nə vaxta kimsə belə ciddi lazım olacaq, bəlkə də nəzərə alardılar.

Onlar öndən və arxadan sürətlə şığıyan elektrik qatarlarından qorunaraqna az qala növbəti stansiyaya qədər müxtəlif yol zolaqları boyu irəlilədilər, amma tapa bilmədikləri cəmi-cümlələri 5-6 kastil oldu. İbrahim ortaya gələ-gələ bütün başqa yolları, hətta İlqarın kastili necə axtardığına da nəzarət elədi, demir mıxlı tapandı isə məmnuniyyətlə götürüb gözü-cümləyə, sanki keyfiyyətini, pasdan aşınmış-aşınmadığını yoxlayırdı. Bəlkə də ürəyində kastilə, mosolun, belə deyirdi: "Elə bildirdim soni tapa bilməyəcəm, qalıb burada veyillənməyə davam edəcəksən? Haş, get gir çantaya, mənə lazımsan!". İlqar da arada fikir verirdi: İbrahim yolların arası ilə elə böyük sobir və inadla irəliləyirdi ki, lazımı sayda kastil toplamaq üçün lap Tiflisə qədər gedirdi. Növbəti stansiyaya yaxınlaşanda birdən İbrahim dayandı və İlqarı astaca səsləyib, sevinclə on qırağ yolun altına tökülmüş çınqıl komasının yanında

kastil tığını göstərdi. Sifəti işçilənməmiş İbrahim elə bil ağac şpala vurulan adı qara mıx yox, heç kimin görmədiyi götürüb də dəyərini anlama bilmədiyi bir araba qızıl tapmışdı. Əgər İbrahim çantasının qulpuunu qırılacağından qorxmasaydı, bəlkə də bir o qədər sayda ora əlavə kastil dürtürdü. Amma dəzgahın ağzından tozucə çıxmış, bəzi yerlərində hələ gücümətil əlov parıltısını itirməmiş otuz kastili ona doqüz saydıraraq çantaya yığırdan İbrahim birini də özü götürüb, təxminən təşəbbüsünə əlində oynatmağa davam etdi.

- Sən bunun papağına fikir verirsən? - İlqara dedi. - Əslində, bunun papağının ortasına beton mısmaqla bir nöqtə vurmağımız da pis olmazdı.

- Günsəllər, bizim papağımıza elə nöqtə vururlar ki, bir də bu tərəflərə üzükörək, - İlqar da İbrahimə topidon kimi oldu.

İlqar bayaqdan bəri İbrahimə asqorikləndirən bəzi kastil əhvalatını danışmaq istəyirdi, amma işə gələn inciyəcəyindən ehtiyatlanaraq susurdu. Əldən-ayaqdan uzaq Arxangelsk kəndində baliqlar tora bağla-

"Amerika bayrağı" idi. Biletlərin çoxununu yazısı qırımsız rəngdə olduğu üçün onları yan-yanə və alt-alta yapışdıranda yaranan ağ-qırımsız zolaqlar bu oxşarlığı müəyyən qədər yarırdı. İlk dəfə bunu kimin dilə gətirdiyini məlum deyildi, burada hər şey, bütün yerləşmə bilikləri və davranışları sistemi ciddi əhəmiyyətli qanunlarla üzrə təşəkkül tapmışdı. Burada bilik və vərəqlərin hərəketi, mona və məntiq dürsüslüyü yalnız bir cığır sığır, ondan sonra yalnız səhvlər, yanlışlıqlar və təhriflər çıxı bilirdi ki, bunlardan da birçün donosinin bir santimetr bütün planın ölçülərini alt-üst edib onu yararsız hala salırdı. Qurbanovun müavini hesabata qəbul edərək başqa sonədlərlə, bəzən bərd-berç dəfə qatılmış həngəməni görəndə mütləq götürüb açır və məmnuniyyətlə onun həqiqi mövduğunu qaimdən mızıldanmaqla belə ifadə eləyirdi: "A vot i amerikanskiy flaq, oçen xoroşo!" Layihə institutunun geoloji-kəşfiyyat şöbəsi proletariyat diktatürasını beynəlxalq imperializm ideologiyasını ilə mübarizəsinə öz töhfəsini bu minvalla, onun

göstərdirdi də. Ancaq məsələ bununla bitmədi, burada davamlı vərəqlərin işi, həm də çöl ölçüləri yalnız evdə ediləcək silsilə hesablamalar noticəsində cızılacaq plana köçürüləcəyi halda özünü doğrultma bilər və istonilon notico hasil olardı. İbrahimin evdə edəcəyi bütün əməliyyatların il-qarışır keçəcəyi işə şübhə doğurmurdu. Eləso, İlqar necə, harada öyrənəcəkdik bilmədiklərini?

- Sən çöl işlərini öyrən, - Qurbanov onun narahatlığını bəlləşürək qatıyyətlə dedi, - ev işlərini biz sənə burda öyrədirik.

"Bura" üç çertyojuçü qadının kulman arxasında işlədiyi böyük bir otaqdı, göyümtül boyalı divarlarına yapışdırılmış köhnə təqvimlər uşaq qubri toəssürati yaradırdı, rəngi saralmış, bəzi yerlərdə suvağı çatmış tozlu tavani işə çox uca olduğundan, deyəsən, heç kimin nəzər-diqqəti ora qədər pərvaz eləmədi.

Oradakı stolun üstündə xərəkət-çürmə aləti asiloqraf qiymətli muzey eksponatı kimi durmuşdu: Diqqətə baxanda stolun xüsusilə olaraq möhürə alət üçün düzəldildiyi görünürdü: on

Limb və alidada

Hekayə

başlaça ölkəsinin bayrağına hoqarət etməklə verirdi.

Həmin gün sonatın sirlərinə aid başqa bir ciddi yenilik baş vermişdi. İbrahim üç hektara yaxın arazidəki küçə və səkilərdə gözyoran müəyyən olşəkdəki nöqtələrə iyirmi altı kastil mıxlayib yaxın divarları və döflərin onların nümrəsini yazandan sonra dərinləndirən nöfəs aldı və övvələyəndə götürüb buradakı həyətlərin birinə qoydu. 20 metrlik demir lentlə nöqtələrsinə məsafələrin ölçülməsinə başlamağın mümkünlüyünü elan etdi. İbrahim qəti xəbərdarlıq elədi: bu podla lentin üstündən məşin keçdisə, vəssalam, iş bitdi, mütləq sınaq və bir də heç zaman ölçüyə yaxın olma-yaqca. Ona görə İbrahimin küçədən keçən məşinlər bir neçə dəqiqəyə öyləmək vəssailəri də vardı, amma xoşbəxtlikdən onları bu dəfə obyektə götürüb çıxarmamışdı.

İbrahim dedi ki, adətən şəhərdə işləyəndə nahar fəsiləsinə çıxmağa ehtiyac qalmır, saat üçdə-dördə işi yekunlaşır. Amma cavan ödəyü üçün İlqara özü ilə günorta yeməyi gətirməyi məsləhət gördü. İbrahim deyirdi ki, yaxşı işə çöl işlərinə lazım olan, məsələn, bir ayın işini iki həftəyə gətir, sonra gedib evində rahatca çay iç-çəy ölçü-bilgilərini kağıza köçürür. Elə do oldu. İbrahim on günə əsas işləri yekunlaşdırsa da, orazidəki təpənməz yerüstü obyektin rəlektə ilə ölçülməsi uzun çəkdi.

İş prosesinin özöl xüsusiyyəti bu iki nəfərin bir yerə olmasının qəti şəkildə rodd edirdi. Ona görə gənc müxtəssisin istifadə etməməsi istədikləri bir qədər qəti başa gəlirdi. İlqar maraqlanıb soruşduğunu hər şeyi sonradan İbrahim izah eləyirdi, hətta altdə

azi iki metr bir metr yarım nisbətində oyma naxışlı ayaqları ilə stol asiloqrafın altında vofalı həyat yolu daşdaşqatını nümayiş etdirirdi. Heç kimi ona deyib-töxunmurdu, heç kim onu bekarçılıq üzündən qurdalardı, o stolun üstünə heç kim heç nə qoymurdu, yarımqıç işlənməmiş xəritədə nəso axtarırdı, hamı onun yanından solıq ilə keçib öz işi ilə məşğul olurdu. Elə bil hələ də öz işləklərini və gərəkliliklərini itirməmiş köhnə kəçürmə cihazi yox, böyük çətinliklərlə özünü təsdiq etmiş yerli xərəkətşünaslığın həmətli heykəli idi. İcraçılarının işlərini yerinə yetirməsi üçün do olava stollar vardı, amma onlar öz çitpaqlığı və sahsizliyi ilə müvəqqəti tork edilmiş oba alaçıqlarına oxşayırdılar.

Üç pəncorinin üstündən do küçünə o biri üzündəki metro stansiyası. Oraya girib-çıxan adamlar görünürdü. Adamların pəncorənlərdən görünən yad və yalnız öz qayğılarına məlun qaraqabaqlı onlardan ötürü mürəkəb gədeciyə elmini öyrənib xəritə çəkmək həvəsini boğurdu. Metroya daxil olanlar şüşə qapılardan içəri bərbir, iki-bir, sanki təsadüfən, ya da maraqlı xətrinə nəso baxmağa girişirdilər, amma çixanlar həmişə müəyyən nizam və davamlı dostu axını ilə elə bil həssas monasız, cəfəng bir mərəsinə ononovı olaraq yerinə yetirməyə çıxırdılar. Amma onların bu əznəkar nizamı və kollektiv həmrəyliyi elə metronun qarşısındakı meydanca dağlır və bir dəqiqədən sonra sormişinlik immunitetini tamam itirən bu dəstələr bütün şəhər öli kimi hər cür azar-bəzara asanlıqla mübtəla ola bi-

ləcək adicə fərdlərə çevrildilər. Onların ləkədən uzun sırasını yuxarı qaldırıb bir-bir öz bədimdən döstünə zohmotkəs eskalator pilləkənləri isə sanki haradasa planlı şəkildə istehsal olunmuş və dostu halında formalaşdırılaraq bura göndərilən növbəti sıraları qəbul etmək üçün yeməkdən ağlızsızına aşağı qaçırdı. Yalnız səhər gecələrinin dərin yuxusunda təkrar olunanmayan, müvəqqəti fasilo verən bu proses ikinci mərtəbənə pincərələrdən boyulan geoloji-koşfiyyat şöbəsinin dərin yenilənməyi tələb edən plan və xəritələri üzərində işin bir başqa təkrarı idi.

Qadınların üdi də ondan yaşca böyükdü, çox böyükdü: onu bəzən görür, nəse deyir, nəse soruşurlar. Səsləri qara tuş dolu reyfederlə xətkət altında çəkdikləri döz xütlər kimi sabit ahəngdə və dəyişməz tonallıqda olur. Bununla belə, bəzi başca söhbətlərdə birdən kulanın arxasından başlarını yana çıxarıb nəse deyəndə gülməli mənşəyə yarılar, elə bil körpə uşaqla məzələnirlər: "Çiç! Mən burdayam!" Yalnız danışan, nəse deyən və dediyinə xüsusi inam və diqqət tələb edən qadın adından başını kulanın arxasından bir neçə saniyəlik çıxararaq monoloquunu söyləyir, dinləyənlər isə öz işlərindən ayrılırlar. Onlar eləcə öz uca taxtalarının arxasında hom işləyir, hom diqaloqa qatılır, həm çay içir, həm qeybətləşir. Qurbanovun müəyyən etdiyi aylıq plana uyğun kalka köçürmələri eləyib məaş alırlar. Bəzən də öz qayğıları içində bata-bata onu görmürlər, heç səsləri də gəlmir, eləcə susurlar. Adətən çöldə liğ bəsmiş axmaz kollektorları ilə susur və birdən səhildən səpəllitilə suya tullanan bəz bir təşəbbüsa sükutu pozaraq adamı diksindirir.

Foti də onları o cür diksindirir. Sanki uca dikdabanları deyil, ağdappaq uca topuqları qoca parketi köhnə naxara kimi dilə gəlir: tük,tük,tük,tük! İçəridəki sükutu pozmağa təzə heç nəyi olmayanda, ceynədiyi saqqızın dütymoşasını partladır və göz vurur. Foti şəbənün gözöli, Qurbanovun məşuqəsidir. Laboratoriyada qazıntılarından gətirilən sükur nümunələrinin müxtəlif aşqarlarla analiz edib rəy yazır. Təzə sükur bəzən fotohəllərə gəlir, onda işişi dərxan Foti laboratoriyadan çıxır. kinoteatrı ehtiyatla keçib Qurbanovun otağına daxil olur, yaşıl müşəmbonun qarşısında inco qovacaq kimi dayanıb rəngli dirəmənin ucu ilə stola toxuna-toxuna nəse deyir. Elə deyir ki, Qurbanov onun özünü eşitmiş, amma müəvədləri eşitməmiş. Elə də olur, onlar eşitmirlər, yalnız Qurbanov eşidir, lazım olanda o bilir hətta siqaret çəkmək adı ilə gedib kinoteatrdə otururlar, pilləkən meydançasında hərbiyə idarəyə gəlib-gedənləri çox səmimi salamlayırlar. Fotinin içəri girib-onları otaqdan çıxarmayacağı təqdirdə bu boyda homkar məhrubanlıq və qarşılıqlı nəvaziş dolu xoşhallığın əmələ gəlmədən fəvta verilmiş cəhtimalı, əlbəttə, adamı heyətləndirir. Fotiya isə bəzən heç söz demək lazım olmur, demək istədiklərini sçrli baxışları ilə, füsunkar qədd-qəmatını və fəvqəladə dərəcədə gözəl doqdaqların səssizcə törətməklə Qurbanova qapıdan boylanmaqla çatdırır. sonra isə qadınların otağına keçib qohqəhosinin hündür divarında əks-səda verən cingiltisi ilə onları diksindirir: "Yenə yamımsız?! Buradan onun hənmişəbəhar nazihəsi noinki divarını o üzünə, bütün Baksovet məhəlləsinə, bağa, metro meydançasına yayılır və səhər bir neçə daqiqəliyə hüsum itirir.

Növbəti qatarm stansiyaya başlandı. hələ bihüş olmaları adamların

indən hordun yaşlı kişilər çıxıb otarğa gəlir, qadınlarla şirin-şirin hal-ohal tuturlar. Nə vaxta bəzədə işləmiş, hür piketdən daqiqəliyi üzərində bütün həyatı boyu baş sındırılmış bu qocaları istehsalat qayğıları daha maraqlandırır, keçmiş istehsalat həyatı onlara mənasız və yalan kimi görünür. Onlar öz əilo və uşaqlarından danışır, ümmümiyyətlə, heç nəyə təəccüblənmirlər, elə bil dünyada hər şey onlarla bərabər qocalaraq əhəmiyyətini itirib. Onlar gənc müttəxəssislə də maraqlanırlar, çünki gənci iradəli nələrini gözəldiyini onlar daha yaxşı bilir və ona həssəd aparırlar, bəlkə də həlminə acıyırlar. Bəlkə də həssəd aparmaları yalnız onun gəncliyidir, amma bunu nə gənc özü bilir, nə də geodeziya elmi. Bunu layihə institutunun geoloji-koşfiyyat şöbəsi bilir, amma öz keçmişinə baxanda bütün heyrat və təəccüb hissi onu tərk edir, çünki ora yalnız qocalaraq səradsən çıxmış adlardan və dərin yenilənməyi tələb edən köhnə-nəmiş xəritələrdən ibarətdir. Doğrudan keçmiş onlar üçün bu qədar maraqsız və əhəmiyyətsizdir? Axı onların çəkdiyi planların üzərində məmarlar binalar tikib, küçülər çəkib, kommunikasiyalar yerləşdirib, yeni məhəllələr, mikroqonurular salıb. Nə olsun, indi orada rahat yaşayan adamlar onları tanıyır, xatırlırlar və bəlkə gedib orada kiminsə qapısını döyüb bir stəkan su istəsələr, heç qapını açan olmaz.

Kinoteatrdə çox rahat oturmuş Əlibala kişi ilə tanış oldu. Əlibala kinoteatrdə indiyədək getmiş bütün hind filmlərini əzbər bilən dağılı qədəbəldi: 75 yaşının xeyli hissəsini burada keçirmişdi. Arıq, hündür, qıvrıq bir qoca fəhli idi, şəbədəki bütün ieraçlarıla işləmişdi. İeraçları haqqında hər şeyi, hətta onların əzələlərinin bilmədiklərini də bilirdi. İş prosesinin nələrindən ibarət olduğunu, səhərin hansı hissəsinin hansı çətinlik kateqoriyasına aid olduğunu, eləcə də bütün reper və koordinatları molum istinad nöqtələrinin yerini Əlibala qədar yalnız Qurbanovun müəvənləri bilirdi.

- Markozda hansı heyətdə neçə quyu var, onlardan neçəsi kanalizasiyaya, neçəsi su, neçəsi telefon quyusudu, hamısını biliorəm. - Əlibala kişi oturdugü rahatlıqda da danışa-danışa ona filmləri izah eləyirdi. - Çoxunun dorinliyini də deyiorəm, uzağı beş-altı santı sohv eləyiorəm.

- Nə acəb indiyə qədər özüni öyrənməli müstəqil işləmiorəm? - İlqar öz problemlərini perspektivinə boylana-boylana intizarla soruşdu.

- A, yoo, mənnük döğü, - Əlibala əlini yellədi.

Rusca qırdılayan bu idarədə Əlibala kişi öz ana dilində danışan nadir adamlardan biri idi. O hərdən rusca danışanda da adama elə gəlirdi ki, fikrini döğmə dilde ifadə etdi və qoribə idi ki, hansı dilde danışmasın fərqi nə varmadan idarədə hamı onu ikeco sözüdüən başa düşürdü. Ay ərzində Əlibala üç, bəzən dörd ieraçı ilə çəkilişlərə gedirdi, ona görə məaş cədvəlinə ondan adının qabağına müxtəlif naryadlardan toplanmış məbləğ çıxdırı.

Əlibala ilə tanışlıq İlqarın gələcəklə bağlı optimizmini və ixtisasa vurğunluğunu deyil, əksinə, ürəyindəki şübhələri artırdı. Fikirlişirdi ki, onu bu idarədə iki yul gözləyir: ya İbrahimlin yolu, ya da Əlibalının.

İbrahimdən sonra İlqarı yeni işi "Traxman" familiyalı ieraçı ilə gəndordirdilər. Şəbədə hamı ona familiyası ilə müraciət edirdi. Elə bil bu sözdəki təzəbar və universal fə ahəngi cəmaətın xoşuna gəlir. Bu, İlqarın həyatda qarşılaşdığı ilk adamı ki, yohu-

di olduğunu gəzlətməyə ehtiyac duyur. Atlet bədənli, yaraşığı bir oğlandır Traxman, nə sirdirsə, müraciət eləyirdi hər kəs ona töbəssümlə cavab verirdi. Sanki adamlar onunla daim zərafət edirdi, onunla ciddi danışanda da özüyü çəkib fikirləşirdi, bəyincələrini gərib cümlo qurur, əksinə, bütün bunları etmədən dincələr və xoş ovaqatlı havayı ünsiyyətədən doyunca, zövq alır. Arxadan enlikrək atəto, sifətdən yorğun klouna oxşarlığı var Traxmanın. Dediği hər sözün dalınca elə işıqlı nəzərlə baxır, elə bil bu sözü ömrinə ilk dəfə dilinə gətirib və indi onun nə effekt verəcəyini maraqla izləyir ki, jurnalda yazıb hesabətına daxil eləyibilsin. Elə bil sözün çatdığı yerdən cavabdan öncə qış xıcaq və o qış öz əsarəngiz gözəlliyi və sirliliyi ilə həminin könlünü xoş eləyəcək.

Küçənin ortasında aləti də nöqtənin üstündə sanki əyləncə xətrinə qururdu, bir də gözünü açdırdı ki, günün yarısı gedib, xeyli də oğruluq. Böyüncə də bu nöqtədən o nöqtəyə yoldan keçən avaralardan biri mütləq sürünürdü. Traxman bəzən onları saxsılaşma nöqtələrindən piket verməyə gəndirdi, bəzən də əla-bəla, sanki bekarlıqdan onlarla məzələnirdi. Onu fəhli məsələsi üzrə Qurbanovun qeyri-rəsmi müəvini də adlandırdırlar: yeni fəhli axtaran hər kəs ona müraciət edirdi. Traxman da küçədə təsadüfən tanış olduğu işsiz avaralar tərifləyər-tozlayər onlara hədiyyə edirdi. Mahiyyət və mözucəna Traxmanın İbrahimlə eyni işi gördüyünə bəzi analarda İlqar inanmaq istəməzdi. Çünki biri ilə işləyəndə o yorulur, o biri ilə yorğunluq yalnız əvə gəlib çatan sonra hiss eləyirdi.

Traxman istinad nöqtəsi olaraq yerə kastılı yox, adicə mismar vururdu, amma mismarın təz səradsən çıxma biləcəyini nəzərə alaraq bəyüncə səki dəşmənin üstünə plyus işarəsi çizirdi. Əksər hallarda işi skolirdəki müxtəlif quyu qapaqlarının ton ortasında nöqtə kimi istifadə elədi.

- Mismar itisə də, deşiyi qalacaq, deyirdi. - Çölün cəngəlliyi deyil ki...

Traxman itmiş nöqtədən doqıq bərpasını da ona çox asanlıqla başa saldı.

- Təkcə ölümə cəmə yoxdu! - dedi və ucadan güldü, sanki ölümlün çərsizliyi də Traxmanı sevindirməyə bilirdi.

Əşlində onun üçün həyatın ağır və çətin qıvrımlarına qarşı qəti müqavimət formalaşdıran bir mühərrik işləyirdi. Bu mühərrik çox vaxt ondan əsil olmadan özü-özünü tənəzimləyər, gəlmə gur axının içində ləzəmsiz nə varsa konara atı və yalnız həqiqi döyər və əhəmiyyətə malik olanları Traxmanın düşüncəsinə buraxırdı. Onun çətinəndə həmişə iki buterbrəd olurdu. Deyirdi ki, anası onu buterbrədsüz evdən işi buraxmır. İlqara elə gəlirdi ki, anası hər iki buterbrədə oğlunu çətinəntayə qoyur, sadəcə Traxman öz payından birini ona verir. Ruletka ilə öləndə Traxman nisbi məsafə yaxınlığına özünün hələ gənclik taravətini itirməmiş həyatından, gördüyündən, eşitdiyindən müxtəlif hadisələr danışdı. Danışdıqlarının hansısa yerində mütləq qəşş eləyib ucadan güllər, sonra yenə sözüünə davam elədi. Birmərtəbli həyatlırdə arvadlar onun yaraşığına, daim şük əhvalına və ucadan danışığına təməşə olomoyu çıxdırdılar. Suallar verib ona satışı, bəziləri nəzəromzə ilə tanış olurdular. Traxmanın iş üstündə qay qonaqlığı və axşam alətləri yığmağa yer problemi yox idi. İlqar heyrat eləyirdi onun eyni anda neçə işi birdən görmək bacarığına.

Həm ruletkadan öçü götürürdü. ham jurnalda cızdığı çertyonun müvafiq yerinə yazırdı, hom onu istiqamətləndirirdi, hom da həyatı çıxıb onunla mizoləlan arvadlarla haqiqət vururdu.

Traxman deyirdi ki, əsas məsələ nöqtələrin koordinatlarını düzgün hesablamaları, qalan nə varsa, hamısını bəda əyaqda şəklini çəkmək də olar. Deyirdi, kağız adəmdən fərqli olaraq hər şeyə dözir. Amma koordinatları doqıq hesablamaya üçün bucaqları və nöqtələrə məsafələri doqıq ölçmək lazım idi. Traxman yoldan keçənlərə də lağırtı vura-vura bunları nəm eləyirdi. bir Allah bilir.

Bir dəfə günorta buterbrəd yəyəndə Traxman ondan soruşdu:

- Son bu sonatı həqiqətdən öyrənmək fikrindəsən, ya ələ-bələ vaxt keçiriorən?

- Həqiqətdən, - İlqar dedi. - Amma mən səhər planlaşmasını yaxşı biliorəm...

İlqara elə gəlirdi ki, o, texnikunda yaxşı oxumayıb, çünki bütün bu prosesləri orada onlara öyrədiblər. O isə bilirdi və bilmədiyinə görə indi xələlat çəkirdi.

- Çöl, şəhər fərqi yoxdu, - Traxman onun gözününcə ikeco baxa-baxa öz işıqlı şüaları ilə söfəş saçı, - Bucaq hər yerdə bucaqdı, sifrədən üç yüz altmış dərəcəyədək. Məsəfə də məsafədi, sifrədən sonsuzluqədək. Onları doqıq ölçməyi bacarmıq lazımdı. Mən səno bunun yolunu deyiorəm.

İbrahim deyirdi ki, bucağı teodolitlə, hündürlüyü isə nivellirə ölçmək lazımdı. Traxman elə demirdi, o, ölçməyi necə öyrənməyin yolunu bilirdi.

Traxman dedi ki, bucaqları ölçüb qurtaran kimi teodolitə ona verəcək ki, aparıb evdə məşq ələsin. Sadəcə məşq olmasın, Kübranın həyatında yerə beş-altı nöqtə vurub qapalı bucaqlı yaratmış, bucaqları teodolitlə, məsafələri isə adicə ruletka ilə ölçmüş. Traxman dedi ki, noticəni özü gəlib yoxlayacaq. Hər şey düzgün və doqıq olsa, keçəcək koordinat hesablamasına.

Nəçə vaxtdır ümidsizlik göləndə gah batıb, gah çıxan İlqar üfüqdə xilas qayğığının ağı yelkəninin xəff yeləntisini gözüb sevinirdi.

Kübranın həyatı ayrı trapesiya formasında idi: bütün pincərolar, o cümlədən küsərək arxasını çevirmiş qonşu evlərindən də ikisindən pərdəli pincəroları ortadək su kranına sanki qara eynək altından baxırdı. Boş yerdə qorədo çox vaxt yuyulmuş palıar, yarıq ağları yelləndirdi. Kübrə öz qapısı tərəfdə ipə sordiyi xalça-palazla gərdəkəfason bir şey düzəltmişdi və orada qızı ilə yarı yola verirdi.

O həmişəkindən xeyli təz gəlmişdi, ilk dəfə idi polis, tələbə və krancı ilə yasağıdı tə otaqda fəq qalmışdı. Pincərolardan içəri gün düşməyi üçün adam burada özüni yorğun və əhvalsiz hiss elədi. Tələbə evdə olanda mətbəxdə bəşirdiyi xəyroyun işi bütün başqa işləri üstələyib bu hissəni unudurdu, sanki evə qadın hənəri gətirirdi. Amma indi üç-dörd çarpayı, şkaş, stol-stullarla ağzınacan çəlu otaq alçaq tavamı ilə içəri girəni çəlu itolayırdı. Bəlkə də yay olduğuna görə bələ idi.

Birdən qız gərdəyin dalından çıxıb ona tərəf gəlməyə başladı. O cür yerləşlə kənd arvadları adətən danışığına təməşə olomoyu çıxdırdılar. Suallar verib ona satışı, bəziləri nəzəromzə ilə tanış olurdular. Traxmanın iş üstündə qay qonaqlığı və axşam alətləri yığmağa yer problemi yox idi. İlqar heyrat eləyirdi onun eyni anda neçə işi birdən görmək bacarığına.

Yildi. Oymındki idməçyi salvarı, qışaqlı qırmızı köynəyi və əzə qaralması sorsatı sifəti onu Kübradan və küçədən keçən çoxlarındən dərhal fərqləndirirdi.

- Bu nədi, mənim şəklimi çəkiorən? - qız yaxınlıqda kimi ştativin üstündə qurulmuş teodolitə işarə elədi.

O izahət verdi: - Bu, - dedi, - şəkli çəkmək üçün deyil, bucaq ölçməkdir. Gətirmişəm məşq eləməyə.

O, qızın bu köhnə həyatı bulud kimi bəsmiş cür nütədən, gün düşməyən otaqdan, anası Kübradan fərqli olaraq həyat eşqi ilə nə qədər dolu olduğunu homin an bütün parlaqlığı ilə hiss eləmədi, çünki özü də təxminən o yaşda idi və ona elə gəlirdi ki, bu yaşda başca adamlar, xüsusilə qızlar və ümmümiyyətlə, bəşəriyyət haqda nəse ciddi bir şey düşünmək olmaz.

- Sənin adın Lalədir, ha, eləmi? - o bunu doqıq bilib-bələ nədənsə qızın özündən soruşmağı vacib saçıdı.

- Aha, - qız başı ilə təsdiqlədi. - Olar mənə ondan baxmı?

Baxdı, nə gördüsa, kəllə-mayal-lağ gərdü.

- Bu niyə bələ baş-ağ göstiorir? - Bunların xüsusiyyəti elədi, - İlqar izahətə uzun sayıb qısa cavabla keçiməyin çəşid.

- Son mühdəbəsən? - Lalə onun da üzünə dərindən baxmış kimi bir gözünü qıyaraq baxdı.

Və o indi gördü ki, Lalənin dümdüz ağız-burnu yüngülcə qolun çəkiliş qəş-qəş ilə birləşmədi sanki teodolit altında doqıq qurulmuş ölçülərin mütənasibliyindədi.

- Mən... - Bu yaxınlıqda əz qala çəşarə dedi. - Texnikum bitirmişəm. Amma indi çətinliyim var.

- Niyə? - qız təəccüblə, buna qətiyyətin inanmış kimi ağzıucə soruşdu.

Elə soruşdu ki, elə bil günün bu çəşində, bu şəhərdə, bu yaşda və bu boy-buxunda oğlanın çətin vəziyyəti düşməsi tamamilə qeyri-mümkün və ağlasızdır bir iş idi.

İlqar gedib divarın dibindəki skameykədə oturdu və öz durumuna qıza necə danışacağı müdünirdi.

- Biliorən, mən çəllirdə işləməyi öyrənməmişəm, - özündən əsil olmandan belə başlandı. - Çəllirdəki iş buradakından fərqlidir. Amma gəldim şəhərə düşdü. Mən buna heç kimə deməmişəm, heç kimə bu bərdə məsləhətlənməmişəm...

- Bəs sən atə-ənənə yoxdu onlarla məsləhətləşiorən?

- Mən onların narahət olmaq istəmirəm. - İlqar bir qədər susandan sonra əlavə elədi. - Mən müstəqil işləməyi mümkün qədər təz öyrənməliyəm.

Lalənin həra baxdı, nə düşündüyü, deyəsən, heç özünə də aydın deyildi. O, tutun salınlaması budugü yüngülcə dərşirdə-dərşirdə sanki bütün ağacın silikənməsini istəyir və bu qədərli ilə ölkənin problemlərini də çözməyə çalışırdı.

- Müstəqil işləməyi öyrənim, bir az pul yığım, çıxıb gedəcəyəm. - İlqar ümidsizcə dedi.

- Hara gedəcəksən? - Lalə eyni ümidsizliklə "hara"nın harada olduğuna cavab gəzləmədən soruşdu.

- Moskvaya gedəcəm, - İlqar bir an ovvəl ağlına gəlməyən bu şəhər adını təpəməşə sevinən kimi oldu. Hətta nəyə gedəcəyini də dərhal qızın özündə müəyyənləşdirdi. - Gedəcəm instituta girməyə.

Amma dediyi sözlərə özü də inanmadı, çünki onları həqiqət olaraq misal üçün çox seylər, birinci növbədə müstəqil işləməyi öyrənmək lazım idi.